

ΑΡΧΕΙΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ

ΤΟΜΟΣ 31

ΕΤΟΣ 31 (1951)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΩΡΙΑΝ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΕΩΣ

Υπό JOAN ROBINSON

Μετάφρασις: Α. Θ. ΧΟΥΜΑΝΙΔΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ

Εἰς τὴν μελέτην τῶν προβλημάτων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας σοβαρῶς συνέβαλεν ὁ Ἄγγλος οἰκονομολόγος λόρδος John Maynard Keynes⁽¹⁾, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησεν ἰδιαιτέρος σύστημα, ἐντελῶς νέαν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν⁽²⁾.

Ἡ ἐν Καίμπριτζ Καθηγήτρια κ. Joan Robinson μαθήτρια τοῦ μεγάλου

1. Π. Χριστοδουλοπούλου: Ἄνεργία καὶ Ἀποταμίευσις εἰς «Ἀρχεῖον Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν — τοῦ ἰδίου: Βιογραφία τοῦ John Maynard Keynes εἰς «Ἀρχεῖον» ἐτ. 26 τόμ. 26 Ἀθῆναι 1937 — T. Greidanus: The Development of Keynes Economic Theories, London 1939 — G. Crowther: An Outline of Money 1949 — R. Triffin: Monopolistic Competition and General Equilibrium Theory, 1940 — Joan Robinson Introduction to the theory of Employment, τῆς ἰδίας, An Essay in Marxian Economics London 1949 καὶ The Economics of Imperfect Competition. 1950 — A. C. Pigou Keynes's General Theory, London 1950 — L. R. Klein: The Keynesian Revolution London 1950. J. Eaton: Marx against Keynes London 1949 — L. R. Klein: The life of John Maynard Keynes εἰς «The Journal of Political Economy» Τόμ. LIX No 5. E. James: Histoire des Theories Economiques. Paris 1950 op. cit σελ. 386 κ.ε. E. Roll: A History of Economic Thought, London 1949 op. cit σελ. 496 κ.ε. J. Griziotti Kretschmann op. cit σελ. 380 κ. ἐπ. — L. Haney: A History of Economic Thought New York 1949 op. cit σελ. 734 κ.ἐπ. — F. Neff: Economic Doctrines New York 1950 op. cit σελ. 440 κ.ἐπ.

2. Ὁ J. M. Keynes ὑπῆρξεν ἰδρυτῆς νέας σχολῆς καὶ δὲν δυνάμεθα κατὰ

λου Οικονομολόγου ανέλαβεν εις μίαν μικράν μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Introduction to the Theory of Employment» London 1949 (Εἰσαγωγή εἰς τὴν Θεωρίαν τῆς Ἀπασχολήσεως) νὰ ἀναπτύξη περιληπτικῶς τὰς θεωρίας τοῦ Διδασκάλου.

Ἡ μετάφρασις τοῦ ἔργου τούτου τὸ ὁποῖον ἔσχεν βαθυτάτην ἀπήχησιν μεταξὺ τῶν σπουδαζόντων τὴν Οἰκονομικὴν Ἐπιστήμην ἔρχεται νὰ βοηθήσῃ τοὺς διανοητὰς οἵτινες σκέπτονται νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὸν κατήφορον τοῦτον τῆς ὑλικῆς μας διαφθρώσεως καὶ νὰ τονώσῃ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι πιστεύουν εἰς τὴν θεραπείαν τῆς καταστάσεως ταύτης διὰ μέσου μιᾶς διευθυνομένης οἰκονομίας. Μολονότι δὲν πρεσβεύομεν ἐπακριβῶς τὰς θεωρίας τοῦ Ἄγγλου Οἰκονομολόγου ἐθεωρήσαμεν ὅτι τὸν περιληπτικὸν καὶ πλέον προσιτὸν διὰ τὸ εἰρύτερον κοινὸν βιβλίον τῆς κ. Joan Robinson θὰ ἀπετέλει μέγιστον βοήθημα διὰ τὸν ἀσχολούμενον μὲ τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα τῆς Χώρας μας.

Πρὸ τῆς μεταφράσεως παραθέτομεν σχετικὴν βιογραφικὴν ὡς καὶ συνοπτικὴν ἐκθεσιν τῶν ὄσων ὁ μέγας ἐρευνητὴς ὑπεστήριξεν, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ ἔχη ἥδη ἀνιχνεύσῃ τὸ ἔδαφος τῶν θεωριῶν αἱ ὁποῖαι μετεφράσθησαν ὅσον τὸ δυνατόν εἰς πλέον ἐλεύθερον ὕφος καὶ κατὰ τὸν πλέον προσιδιάζοντα τρόπον δι' ἓν ἔργον τοῦ ὕψους τούτου.

συνέπειαν νὰ τὸν κατατάξωμεν εἰς σὺνθεμίαν ἐκ τῶν γνωστῶν σχολῶν. Ἡ κ. Laurence R. Klein λανθασμένως κατατάσσει τοῦτον μεταξὺ τῶν νεοκλασικῶν (βλ. σχ. L. R. Klein κεφ. I σελ. 1). Προσέτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν τὴν ἐσφαλμένην ἄποψιν ὅτι οὗτος δύναται νὰ ὀνομασθῇ νεομερκαντιστῆς. Καθ' ἡμᾶς ὁ Keynes εἶναι ἰδρυτὴς μιᾶς νέας Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἀποβλεπούσης εἰς τὸ νὰ συνδυάσῃ τὴν θεωρητικὴν ἀφηρημένην σύλληψιν μετὰ τῆς συγκεκριμένης ἀναλύσεως τῆς πραγματικότητος. Ἐνεκα τούτου ἡ νέα κατεύθυνσις τὴν ὅποιαν οὗτος δίδει, εἶναι ἡ ἀρμονικὴ σύνθεσις τῆς θεωρητικῆς καὶ ἐφηρμοσμένης πολιτικῆς οἰκονομίας, εἰς ἓν ἐνιαῖον σύνολον, ὅπου ὁ ἀγγλικὸς ἐμπειρισμὸς, τὸ εὐρωπαϊκὸν φιλελεύθερον πνεῦμα καὶ ἡ ἀμερικανικὴ ἀντιλήψις τῶν welfare economics ἀποτελοῦν τὸ βᾶθρον τῆς. Οὗτω τὴν νέαν ταύτην Πολιτικὴν Οἰκονομίαν δυνάμεθα νὰ τὴν ὀνομάσωμεν «Ρεαλιστικὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν» ὡς ἐκφράζουσαν τὴν προσπάθειαν τοῦ συγχρόνου οἰκονομολόγου ὅπως ἀνταποκριθῇ εἰς τὰ αἰτήματα ἅτινα θέτει σήμερον ἐνώπιόν τῆς ἡ ἐποχῆς μας.

Ὁ J. M. Keynes τέκνον τῆς ἐποχῆς μας ἐδημιούργησε ἀληθῆ σάλον εἰς τὴν οἰκονομικὴν σκέψιν. Ἀντίπαλοι καὶ ὁπαδοὶ ἤρχισαν νὰ κινουῦνται πρὸς τὴν ἀποδοχὴν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τῶν ἀντιλήψεων του καλλιεργοῦντες πλέον ἐπὶ τοῦ νέου ἐδάφους. Μεταξὺ τούτων δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν πλὴν τῆς Joan Robinson καὶ τοὺς M. Chamberlin, J. Marshall, S. Alexander, L. R. Klein, J. Leccaillon, M. Sweezy κ. ἄ.

Ὁ Λόρδος John Maynard Keynes (1883 - 1946) ὑπῆρξεν υἱὸς καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cambridge καὶ ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ὁ πατήρ του προώριζε τοῦτον διὰ νὰ τὸν διαδεχθῆ εἰς τὴν καθηγητικὴν ἔδραν. Τὸ ὄνειρον δὲ αὐτὸ ἐγένετο πραγματικότης, ὅτε ὁ υἱὸς Keynes ἀναδειχθεὶς ὡς κυβερνητικὸς ὑπάλληλος εἰς Ἰνδίας ἀνέλαβεν εἰς Ἀγγλίαν τὴν διεύθυνσιν τῆς Economic Journal καὶ τὴν Πανεπιστημιακὴν ἔδραν τοῦ Edgeworth. Ὁ Keynes εἰργάσθη εἰς τὸ British Treasury διατελέσας καὶ γενικὸς γραμματεὺς τῆς Royal Economic Society, διαφωνήσας ὅμως μὲ τὴν πολιτικὴν τοῦ Βρετανικοῦ θησαυροφυλακίου παρητήθη διὰ νὰ ἐκδώσῃ τὸ «Economic Consequences of Peace» (1919). Τὸ ἔργον τοῦτο ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα εὐρυτάτων συζητήσεων ἕως ὅτου ἐδικαιώθη ὁ συγγραφεὺς του ἐκ τῶν μετέπειτα ἐπακολουθησάντων γεγονότων.

Ἦδη τὸ ζήτημα τῆς κατιούσης πλέον πορείας τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ καὶ τῆς ἐν γένει ἀνεργίας τὸν ἠνάγκασαν νὰ προβῆ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀπασχολήσεως (employment) καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ J. M. Keynes στρέφεται τώρα εἰς τὸ νὰ ἀνεύρῃ τὸ ἀντίδοτον τῆς πτώσεως τῶν πραγματικῶν ἡμερομισθίων, τὰ ὁποῖα ἐπαυξάνουν τὴν ζήτησιν ἐργασίας καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἐν σύστημα πλήρους ἀπασχολήσεως (full employment).

Ἐπιδιώκει, οὕτως εἰπεῖν, μίαν ἐντελῶς νέαν ἀνάλυσιν τῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι κυριαρχοῦν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος (economic activity). Ἴνα ἀκολουθήσῃ ὅμως ἀποφασιστικῶς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην διήλκεν ἐπιβληθὲν ἐπὶ αὐτὸν ἄλλο ἐξελίξεως.

Κατὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ βήματα ὁ Keynes εἶναι βαθῶς ἐπηρεασμένος ὑπὸ τῶν κλασσικῶν ἰδεῶν ἰδίως ὡς τοῦτο φαίνεται εἰς τὸ δημοσιευθὲν βιβλίον του «Indian Currency and Finance» London 1913 ὅπου προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν σταθεροποίησιν τῶν τιμῶν εἰς τὰς Ἰνδίας διὰ μιᾶς ὀρθοδόξου ἀναλύσεως στηριζομένης ἐπὶ τῆς ποσοτικῆς θεωρίας τοῦ νομίσματος, τοῦ χρυσοῦ κανόνος καὶ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου. Τὸ ἀκολουθήσαν ἔργον του «The Economic Consequences of the Peace» ποὺ εἶναι καὶ ὁ προθάλαμος τοῦ «A Treatise on Money» διαπνέεται ἀπὸ τὰς ἰδίας ἀρχάς. Ὁ Keynes θαυμάζει τὸ προπολεμικὸν οἰκονομικὸν σύστημα (ἐλευθερία ἐμπορίου, ἀπεριορίστον ἐπένδυσιν, αὐξήσιν πληθυσμοῦ, συσσώρευσιν κεφαλαίου). Τὸ ὑψηλὸν ἐπίπεδον τῆς ἐπενδύσεως καὶ ἡ συνεπαγομένη αὐξήσις τοῦ κεφαλαίου δύνανται, κατ' αὐτὸν νὰ καταστήσουν δυνατὴν τὴν ὁμαλὴν πορείαν τῆς οἰκονομίας διὰ μέσου ἑνὸς συστήματος πλήρους ἀπασχολήσεως. Δύο δὲ ἐμπόδια διαβλέπει κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην, τὸ ἐν ἑξ αὐτῶν ἦτο ἡ κανανάλωσις τοῦ θεοθέματος τοῦ κεφαλαίου τὸ δὲ ἄλλο ὁ πληθυσμὸς ὁ ὁποῖος ἠδύνατο νὰ αἰχίση τόσον ταχέως, ὥστε ἡ συσσώρευσις νὰ σταματήσῃ. Μετὰ τὸ πέρας

τοῦ Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ὁ Keynes μὲ τὸ ἔργον του «A Tract on Monetary Reform» (1924) τονίζει ὅτι εἰς τὸν πτωχεύοντα κόσμον μας καλλίτερον εἶναι νὰ ἀπαγορευθῶμεν τὸν εἰσοδηματίαν (rentier) ἀπὸ τοῦ νὰ προκαλέσωμεν ἀνεργίαν (unemployment)⁽¹⁾. Ἡ ὑψωσις τῶν τιμῶν εἶναι προτιμωτέρα, δημιουργεῖ οἰκονομικὴν δραστηριότητα, τάσιν πρὸς ἐπένδυσιν. Αἱ ὑψωμένοι τιμαὶ δημιουργοῦν καὶ συγκυριακὰ κέρδη (windfall profits) εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ κατὰ συνέπειαν προάγουν τὸ εἰσόδημα καὶ τὴν ἀπασχόλησιν εἰς ὑψηλὸν ἐπίπεδον. Ἄλλωστε ἀπὸ τὸν πληθωρισμὸν μόνον ἢ τάξεις τῶν εἰσοδηματιῶν θὰ ὑποστῇ ζημίαν, προτιμώτερον συνεπῶς εἶναι νὰ ἐνθαρρυνθοῦν αἱ ἐπενδύσεις.

Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὁ John Maynard Keynes παραθέτει τὴν ἰδικὴν του ἐξίσωσιν ἐμφαίνουσαν τὴν ἀξίαν τοῦ χρήματος ἐξαρτωμένην ἐκ τῆς ποσότητός του.

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη τοῦ Keynes ἔχει οὕτω: $n = p (K + rK')$ ὅπου p εἶναι τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν, n τὸ κυκλοφοροῦν χρῆμα, K αἱ μονάδες καταναλώσεως αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ἀγορασθῶσιν διὰ χρημάτων τὰ ὁποῖα ἔχουν οἱ ἰδιῶται εἰς τὰ ταμεῖα των, K' τοιαύτας τὰς ὁποίας δύνανται νὰ ἀποκτήσουν οὗτοι διὰ τῶν καταθέσεών των εἰς τὰς τραπεζάς, r ἡ σχέση ἢ ὁποία ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ εἰς τὰς τραπεζάς εὐρισκομένου χρυσοῦ ἀποθέματος καὶ τοῦ συνόλου τῶν ὑποχρεώσεών των, ἦτοι τοῦ ποσοστοῦ ρευστότητός των.

Μία μείωσις ἢ μία αὔξησις τοῦ r ἔρχεται νὰ προετοιμάσῃ τὴν ὁδὸν διὰ τὸν πληθωρισμὸν ἢ τὴν στενότητα τῶν ὑπὸ τῶν τραπεζῶν παρεχομένων πιστώσεων. Τὸ χαρακτηριστικὸν ὅμως τοῦ κύκλου τῆς πίστεως ὁφείλεται εἰς τὰ K καὶ K' διότι ταῦτα ἔχουν τὴν τάσιν νὰ ἐλαττώνονται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιδόσεως καὶ νὰ αὐξάνουν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς καταπτώσεως τῆς οἰκονομίας, ἀνεξαρτήτως τῶν μεταβολῶν τῶν n καὶ r . Διὰ νὰ δυνηθῶμεν ὅμως νὰ ἐπιτύχωμεν σταθεροποίησιν τῶν τιμῶν καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν διαταραχὴν ἐκ τῶν κυκλικῶν διακυμάνσεων πρέπει τὰ n καὶ r νὰ εὐρίσκονται ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Κεντρικῆς Ἀρχῆς ἢ ὁποία δέον νὰ καθορίσῃ ἐκάστοτε τὸ ἐπιτόκιον (rate of interest).

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη δὲν προσέθεσεν οὐσιαστικῶς τίποτε εἰς τὴν παλαιὰν ἐξίσωσιν τοῦ Irving Fisher πλὴν ὅμως διὰ τῆς ἐξισώσεως ταύτης ὁ Keynes ἀρκίζει νὰ σκέπτεται διὰ ποῖον λόγον τὸ κοινὸν προτιμᾶ νὰ διατηρῇ τὰ K, K' ὡς καθορίζοντα ἰσοδυνάμους ἀριθμοὺς καταναλωτικῶν μονάδων εἴτε ὑπὸ τὴν μορφήν καταθέσεων εἴτε ἰδιωτικῶν χρημάτων.

Τὰς ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου ἀρχάς του ὁ Keynes τοποθετεῖ ἐπὶ

1. A Tract on Monetary Reform σελ. 44-45.

δύο βάσεων : α) Εἶναι καλλίτερον διὰ μίαν χώραν νὰ παράγη τὰ ἐμπορεύματα διὰ τῶν ὁποίων δύναται ἐπιτυχῶς νὰ συναγωνισθῇ τὴν ξένην βιομηχανίαν, ὡς ἐπίσης καὶ νὰ ἐμπορευέται ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα συγκριτικῶς μειονεκτεῖ, β) Δὲν εἶναι ἐπιβλαβὲς διὰ τὴν οἰκονομίαν μιᾶς χώρας νὰ εἰσάγονται χρήσιμα προϊόντα (1).

Κατὰ τὸ διάστημα ὅμως τοῦτο τοῦ Μεσοπολέμου ὁ Keynes ἀναθεωρεῖ πλείεστας τῶν ἀπόψεών του καὶ προετοιμάζει τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν οἰκονομικὴν σκέψιν, διεισδύει εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ζωὴν, μελετᾷ τὸ ἄτομον, τὰς συνηθείας του (behaviour), τὴν ψυχολογίαν του, προχωρεῖ εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ χρήματος τὸν ἀπασχολεῖ τὸ ζήτημα τῆς ἀνεργίας. Τὴν ἐποχὴν ταύτην κάμνει τὴν ἐμφάνισίν του τὸ ἔργον του «A Treatise on Money» τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Keynes ὁ ὁποῖος δι' αὐτοῦ θὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ιδεῶν του.

Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὁ ἐμβριθῆς οἰκονομολόγος προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν σύνθεσιν δύο θεωριῶν, τοῦ κύκλου ἐργασιῶν (business cycles) ἢ ὁποῖα δέχεται τὰς διακυμάνσεις τῆς ἐπενδύσεως ὡς τὸ πρῶτον πρόβλημα τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος καὶ τῆς θεωρίας ὅτι τὸ ἐπιτόκιον καθορίζεται ἐκ τῆς ἰσορροπίας ἢ ὁποῖα ὑφίσταται ἐν τῇ ἰσότητι μεταξὺ ἀποταμιεύσεως καὶ ἐπενδύσεως.

Ἡ ἀνάλυσις εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἢ ὁποῖα ἀφορᾷ τοὺς παράγοντας οἱ ὁποῖοι καθορίζουν τὸ ἐπίπεδον τῆς ἐπενδύσεως, ἐργασίας, ρευστότητος κεφαλαίου καὶ τὰς διακρίσεις μεταξὺ τοῦ γίνεσθαι τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τοῦ τοιούτου τῆς ἐπενδύσεως, δεικνύουν τὴν μεταβατικὴν περιόδον τοῦ Keynes. Ἡ παλαιὰ ἐξίσωσις δὲν τὸν ἱκανοποιεῖ, δὲν ἐξηγεῖ ἐπαρκῶς τοὺς λόγους τῆς ταχύτητος τῆς κυκλοφορίας, δὲν λέγει τίποτε εἰς ἡμᾶς διὰ τὴν οἰκονομικὴν συμπεριφορὰν ἢ τὴν προτίμησιν διὰ ρευστὸν χρήμα ὡς θὰ τονίσῃ ἀργότερον.

Εἰς τὸ «Treatise on Money» ὁ Keynes χρησιμοποιεῖ διαφόρους ὄρους καὶ ἐξισώσεις, μαθηματικὰς σχέσεις, συναρτήσεις διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του. Διὰ τοῦ E παριστᾷ τὸ ἀτομικὸν εἰσόδημα, Y εἶναι τὸ ὀλικὸν εἰσόδημα I ἢ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀξία τῆς ἐπενδύσεως. Ὁ φυσιολογικὸς ὄγκος τοῦ ὀλικοῦ προϊόντος ($O = \bar{O}$) (The Physical volume of output), R ὁ τοιούτος τῆς καταγωγῆς καὶ C ὁ τῆς ἐπενδύσεως. Διὰ τοῦ κλάσματος $\frac{E}{O}$ παριστᾷ τὴν ἐνεργὸν ζήτησιν (effective demand), S ἢ ἀξία τῆς ἀποταμιεύσεως Π τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν P τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν καὶ P' τὸ τῶν κεφαλαιουχικῶν τοιούτων, M, τὸ ἀπόθεμα τῶν ἀποτα-

1) L. R. Klein βλ. σφ. σελ. 10.

μεντικῶν καταθέσεων, M_2 αἱ τῶν ἐργασιῶν καὶ V , ἡ ταχύτης τῆς κυκλοφορίας τοῦ εἰσοδήματος.

Οὕτω ὁ Keynes εὕρισκει νέαν ἐξίσωσιν τὴν $Y = ΠΟ = E + Q$ (I) τὸ δευτέρον μέλος τῆς ἐξισώσεως γράφεται καὶ ὡς ἑξῆς :

$$Π = \frac{E}{O} + \frac{Q}{O} = \frac{E}{O} + \frac{I - S}{O} \quad \eta \quad V_1 = \frac{E}{O} + \frac{I - S}{O} = ΠΟ$$

Ἐν ἰκάρῃ μιᾷ αὐξήσῃς τῆς ποσότητος τοῦ χρήματος θὰ ἔχομεν διὰ τῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως $\left(\frac{E}{O}\right)$ μίαν πρὸς τὰ ἄνω ὑψωσιν τῶν τιμῶν. Τὸ περισσότερο χρήμα θὰ δαπανηθῇ διὰ τὴν ἀγορὰν συντελεστῶν παραγωγῆς κατὰ δὲ τὴν χρονικοῦ περιόδον ἡ αὐξήσῃς τῶν καταθέσεων θὰ αὐξήσῃ τὴν ἰκανότητα τῶν τραπεζῶν διὰ παροχὴν δανείων ὅποτε καὶ ὁ τόκος τῆς τραπεζικῆς θὰ μειωθῇ. Ἡ τοιαύτη ὁμῶς μείωσις τοῦ τόκου θὰ ἐπιφέρῃ μείωσιν τῶν ἀποταμιευτικῶν διαθέσεων τοῦ κοινοῦ ὅποτε καὶ αἱ τιμαὶ θὰ ὑψωθῶσιν.

Λαμβάνοντες τὴν ἐξίσωσιν (I) ἀντικαθιστῶμεν τὸ $E + Q$ μὲ τὸ ἴσον τοῦ $(M_1 + M_2) V$ (1) ὅποτε καὶ $Y = (M_1 + M_2) V$ ὅπου M_1 αἱ βραχυπρόθεσμοι καταθέσεις (income deposits) καὶ M_2 αἱ μακροπρόθεσμοι καταθέσεις (business deposits). Ἄλλὰ τὸ $Y = I$ ὅποτε $(M_1 + M_2) V = C + I$. Ἐὰν τώρα δεχθῶμεν ὅτι ὁ φυσιολογικὸς ὄγκος τῆς καταναλώσεως παριστᾶται διὰ τοῦ R ἔχομεν :

$$Y = E + Q$$

$$S = Y - P \quad (\text{τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν τῶν εἰδῶν καταναλώσεως}) \quad R = E + Q - PR$$

$$I = E + Q - PR$$

ἀλλὰ καὶ $S = E + Q - PR$ συνεπῶς $S = I$ (I). Συσχετίζοντες τὸ $Π$ μὲ τὸ M (ὀλικὴν ποσότητα τοῦ κυκλοφοροῦντος χρήματος) θὰ ἔχομεν

$$Π = \frac{V_1 (M - M_2 - M_3)}{O}$$

Εἰς τὴν ἐξίσωσιν ταύτην τὸ V_1 ἐμφαίνει τὴν σχέσιν μεταξὺ τοῦ E καὶ M_1 εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου, τὸ δὲ M_2 τὰς καταθέσεις ἀποταμιεύσεως (saving deposits).

Ἐὰν τώρα δεχθῶμεν ὅτι w εἶναι ἡ σχέσις μεταξὺ τῶν μονάδων καταναλώσεων τῶν εὐρισκομένων εἰς τὰ ταμεῖα τῶν ἰδιωτῶν καὶ τῶν καταθέσεων εἰς τὰς τραπεζὰς καὶ V_1 ἡ μέση ταχύτης τῶν πρώτων ἐνῶ V_2 καὶ V_3 εἶναι αἱ ἀντίστοιχαι ταχύτητες τῶν βραχυπρόθεσμων καταθέσεων καὶ τῶν μεσοπρόθεσμων καὶ μακροπρόθεσμων τοιούτων.

1. Διὰ τοῦ V παριστᾶται ἡ ταχύτης τῶν M_1 καὶ M_2 .

$$\begin{aligned} \text{τότε } M_1 + M_2 &= wM \\ M_1 V_1 + M_2 V_2 &= wMV \end{aligned}$$

$$\text{καὶ } M_1 = M \frac{w(V_2 - V)}{V_2 - V_1}$$

$$\text{ὥστε } M_1 V_1 = M \frac{w V_1 (V_2 - V)}{V_2 - V_1}$$

$$\Pi = \frac{M}{O} \cdot \frac{w V_1 (V_2 - V)}{V_2 - V_1} \quad \text{καὶ } \Pi O = M_1 V_1 \quad (\text{II}) (*)$$

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη (II) εἶναι καὶ ἡ ἐξίσωσις τοῦ χρήματος ἡ ὁποία ἀντικαθιστᾷ πλέον τὴν παλαιὰν ἐξίσωσιν τοῦ Keynes.

Τὴν ἐξίσωσιν (I) ἔχει ὡς βᾶθρον τοῦ ὁ Keynes εἰς τὸ τελευταῖον ἔργον του «General Theory of Employment Interest and Money» 1936. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἀπορρίπτων τὰς ἀρχὰς τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας ὁ John Maynard Keynes ὑποστηρίζει ὅτι δὲν ὑφίσταται ἐσωεξάρτησις τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν φαινομένων, ἀλλὰ ὅτι ταῦτα εἶναι συνέπειαι αἰτίων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν παράγοντας διὰ τὴν δημιουργίαν καὶ ἐξάρτησιν τῶν φαινομένων τούτων. Κατ' αὐτὸν ἡ οἰκονομικὴ ἰσορροπία δύναται νὰ ἀναζητηθῇ μόνον εἰς τὴν ἰσότητα μεταξὺ ἀποταμιεύσεως καὶ ἐπενδύσεως, τοῦ τόκου καὶ τοῦ νομίσματος ἀποτελούντων τὰς πλέον βασικὰς δυνάμεις διὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἢ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς τῆς ἰσορροπίας.

Ἡ ὀλικὴ ζήτησις εἶναι ἡ βᾶσις ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται τὸ θεωρητικὸν αὐτοῦ οἰκοδόμημα, εὐρισκομένης ταύτης ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δύο μεταβλητῶν παραγόντων, τῶν δαπανῶν τῆς καταναλώσεως (depences of consumption) καὶ τῶν δαπανῶν τῆς ἐπενδύσεως (depences of investment), ἐνῶ ἡ ὀλικὴ προσφορὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἀπασχολήσεως. Ὅπισθεν ὄλων αὐτῶν ὑποκρύπτεται τὸ εἰσόδημα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ κατανάλωσις καὶ ἀποταμιεύσις.

Τὸ ὑποκείμενον τῆς οἰκονομίας ἐξοδεύει ἐν μέρος τοῦ εἰσοδήματός του, διὰ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὰς ἀνάγκας του καὶ ἕτερον ἵνα ἀποταμιεύσῃ τοῦτο ἀνεξαρτήτως τῆς ἀνάδου ἢ τῆς πτώσεως τοῦ ἐπιτοκίου. Τὸ ἀποταμιευόμενον τοῦτο κεφάλαιον εἴτε διατηρεῖται ὡς ρενιστὸν χρήμα, εἴτε ἐπενδύεται εἰς διάφορα ἔργα. Ὁ τόκος δὲν εἶναι πλέον ἢ τιμὴ τῆς ἀποταμιεύσεως

1. J. M. Keynes A Treatise on Money London 1950 τόμ. Α' σελ. 146 κ. εἰ.

ἢ ἡ ἀμοιβὴ διὰ τὴν (abstinence) οὔτε καὶ ὀφείλεται εἰς ψυχολογικοὺς λόγους, ἦτοι τῆς συγκρίσεως μεταξὺ παρόντων καὶ μελλόντων ἀγαθῶν, ἀλλὰ ἡ ἀποζημίωσις τὴν ὁποίαν ὁ ἐπιχειρηματίας ὀφείλει νὰ καταβάλῃ εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἀποταμεύῃ τὸ χρῆμα του, ἵνα διατηρήσῃ τοῦτο ὑπὸ τὴν μορφήν ρευστοῦ χρήματος (liquidity).

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν ἔννοιαν τῶν ἐξόδων τῆς ἐπενδύσεως ὁ Keynes θεωρεῖ ὅτι ταῦτα ἐξαρτῶνται ἐκ δύο παραγόντων. 1) Ἐκ τῆς ἐλπίδος τοῦ ἐπιχειρηματιοῦ ὅπως κερδίσει χρήματα εἰς τὸ μέλλον καὶ 2) Ἐκ τῆς συγκρίσεως τὴν ὁποίαν κάμνει οὗτος μεταξὺ τῆς ἀποζημιώσεως διὰ τὸ δανειζόμενον εἰς αὐτὸν κεφάλαιον (τόκος - interest) καὶ τῶν προβλεπομένων εὐνοϊκῶν ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως ταύτης τοῦ ξένου κεφαλαίου ἀποτελεσμάτων (κέρδος - profit). Ἔνεκα τούτου τόσον τὸ ρευστὸν χρῆμα ὅσον καὶ ἡ ποσότης τοῦ κυκλοφοροῦντος χρήματος (νομισματικὴ διακύμανσις, ἄξια χρήματος) ἀποτελοῦν παράγοντας διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ ἐπιτοκίου (rate of interests). Διὰ τοὺς κλασσικοὺς ἢ ἀποκατάστασις τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας (economic equilibrium) ἐπιτυγχάνεται στιγμιαίως καὶ αὐτομάτως χάρις εἰς τὰς κινήσεις τῶν τιμῶν καὶ τοῦ ἐπιτοκίου. Διὰ τὸν Keynes ὑφίστανται πολλαὶ θέσεις διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἰσορροπίας μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως, πολλὰ σημεῖα, ὅπου ἡ καμπύλη τῆς ὀλικῆς προσφορᾶς τέμνει τὴν καμπύλην τῆς ὀλικῆς ζητήσεως. Τὸ πρόβλημα ἀκριβῶς συνίσταται εἰς τοῦτο, εἰς ποῖον ἐπίπεδον θὰ τοποθετήσωμεν τὴν ἐνεργὸν ζήτησιν (effective demand).

Ὁ Keynes τονίζει, ὅτι ὅταν τὸ εἰσόδημα αὐξάνῃ, συγχρόνως αὐξάνουσι καὶ αἱ δαπάναι καταναλώσεως, οὐχὶ ὅμως κατὰ τὸ αὐτὸ ποσόν, ἀλλὰ πολὺ ὀλιγώτερον τοῦ μὴ καταναλισκομένου καὶ ἀποταμιευομένου χρήματος. Ἐπομένως δὲν ὑφίσταται ἰσορροπία, ἀκριβῶς λόγῳ τοῦ ὅτι ὑπάρχει ἄνισος κατανομὴ μεταξὺ καταναλώσεως καὶ ἐπενδύσεως. «Ἴνα ἀντιμετωπίσωμεν μίαν τοιαύτην κατάστασιν, τονίζει ὁ Keynes ὀφείλομεν νὰ μειώσωμεν τὸ διανεμόμενον εἰσόδημα, ἐνῶ ἡ ῥοπὴ διὰ κατανάλωσιν (propensity to consume) θὰ εἶναι μεγαλυτέρα, ὅποτε θὰ ἀποκατασταθῇ ἰσορροπία μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως». Ἀπὸ ἄλλης πάλιν πλευρᾶς ἡ δραστηριότης δι' ἐπένδυσιν (efficiency for investment) θὰ αὐξηθῇ, ὅποτε ἀποταμίευσις καὶ ἐπένδυσις θὰ ἐξισωθῶσιν. Ἀλλὰ ἡ πῶσις αὕτη τῶν διανεμομένων εἰσοδημάτων, εἶναι στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὴν παραγωγὴν καὶ μὲ μίαν πτώσιν τῆς πραγματικῆς ζητήσεως, ἦτοι τῆς πώσεως τῆς ἀπασχολήσεως, ὅποτε καὶ ἡ ἰσορροπία ἐμφανίζεται πρὸ ἡμῶν ὡς ἰσορροπία ἀπασχολήσεως, τὴν ὁποίαν ἐπιτυγχάνομεν μόνον κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον (long run) καὶ κατόπιν παρεμβάσεων δι' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐπιτόκιον καὶ τὴν ἐπένδυσιν.

Οὕτω, συμφώνως μὲ τὸν J. M. Keynes ὅσον ὑψηλότερον εἶναι τὸ εἰσό-

δημα, τόσον καὶ σχετικῶς εἶναι ἡ κατανάλωσις μεγαλυτέρα καὶ ἀντιθέτως.

Ἡ ὀριακὴ ἐπιθυμία πρὸς κατανάλωσιν (*marginal propencity to consume*) δεικνύει, κατ' αὐτόν, τίνι τρόπῳ μία αὔξησις τοῦ εισοδήματος θὰ κατανεμηθῆ μεταξύ τρεχούσης καταναλώσεως καὶ ἀποταμιεύσεως. Οὕτω, τὸ ὀλικὸν εισόδημα εἶναι ἴσον μὲ τὴν ὀλικὴν δαπάνην, ἤτοι τὴν τρέχουσαν κατανάλωσιν, πλεόν μιᾶς ἄλλης δαπάνης, τὴν ὁποίαν, ὡς ἐλέχθη, ὀνομάζομεν ἐπένδυσιν. Τὴν ὡς ἄνω συνάρτησιν δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν ὡς εἶδομεν μὲ τὴν ἀκόλουθον ἐξίσωσιν: $Y = C + I$ (εἰσόδημα = κατανάλωσις + ἐπένδυσις) ἀντικαθιστῶντες τὸ εἰσόδημα μὲ τὴν ἀπασχόλησιν (E) ἔχομεν $E = C + I$ (ἀπασχόλησις = κατανάλωσις + ἐπένδυσις). Ἡ πρώτη ἐξίσωσις ἐξηγεῖ εἰς ἡμᾶς διὰ ποῖον λόγον ἡ ἀπασχόλησις καθορίζεται ὑπὸ τοῦ εισοδήματος, ἡ δευτέρα δὲ ἐπαληθεύουσα ἀπλῶς τὴν πρώτην, ἐξηγεῖ πάλιν ὅτι ὁ ὄγκος τῆς ἀπασχολήσεως καθορίζεται ἀμοιβαίως ὑπὸ τοῦ ἐπιπέδου τῆς καταναλώσεως καὶ τοῦ τοιούτου τῆς ἐπενδύσεως. Ἐὰν τώρα ἀντικαταστήσωμεν συμφώνως μὲ τὰ λεχθέντα τὸ I μὲ τὸ S (ἀποταμίευσιν) τότε θὰ ἔχωμεν $S = Y - E$ (ἀποταμίευσις = εἰσόδημα - ἀπασχόλησις). Οὕτω, πρέπει νὰ ὑπάρχη ἓν ποσὸν ἐπενδύσεως ἱκανὸν ὅπως ἀπορροφήσῃ τὸ ἐπὶ πλεόν, τὸ ὁποῖον ἡ κατανάλωσις ἐκλέγει, ὅτε ἡ ἀπασχόλησις καὶ τὸ εἰσόδημα εὐρίσκονται ἕφ' ἑνὸς δεδομένου ἐπιπέδου. «Ἡ ὀλικὴ κατανάλωσις, λέγει, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐπιτοκίου καὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ συνολικοῦ πραγματικοῦ εισοδήματος, τοῦ ποσοστοῦ τοῦ τόκου καὶ τοῦ ἀποθέματος τοῦ συσσωρευθέντος κεφαλαίου. Ἡ ζήτησις διὰ τὸ χρῆμα ἐξαρτᾶται πάλιν ἐκ τοῦ ἐπιτοκίου καὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἐθνικοῦ εισοδήματος, ἐνῶ ἡ ἀποταμίευσις ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ εισοδήματος, τὸ δὲ ἐπίπεδον τῆς ἐπενδύσεως καθορίζεται ἐκ τῆς ὀριακῆς ἀποδοτικότητος (*marginal efficiency*) ταῦ κεφαλαίου καὶ τοῦ ἐπιτοκίου» (1).

Μεταξὺ δαπανῶν καὶ εισοδήματος ὑφίσταται μία σχέσις τὴν ὁποίαν ὁ Keynes μετρεῖ διὰ τοῦ πολλαπλασιαστοῦ (*multiplier*) (*). Ἐὰν ἡ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν εἶναι 50 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸ τὰ ἔτερα 50% ἀποταμιεύονται. Ἐὰν αὕτη εἶναι 44% τότε τὰ 56% ἀποταμιεύονται. Ἡ σημασία τοῦ πολλαπλασιαστοῦ καθίσταται ὀφθαλμοφανῆς ἂφ' ἧς στιγμῆς θεωρήσωμεν τὴν ροπὴν πρὸς κατανάλωσιν καὶ τίνι τρόπῳ αὕτη ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ποσοστοῦ τοῦ ἀποταμιευομένου εισοδήματος, τούτου λαμβανομένου ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ εισοδήματος τοῦ προοριζομένου δι' ἐξόδουσιν. Οὕτω ἐὰν ἡ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν εἶναι 50% τότε ὁ πολλαπλασιαστής εἶναι 2 καὶ ἐὰν αὕτη εἶναι 75 τότε οὗτος εἶναι 4.

1. J. M. Keynes *General Theory* σελ. 64.

2. Αὐτόθι σελ. 113 κ. ἑ.

$${}^{\circ}\text{Ητοι } 11 \frac{1}{2} + \frac{1}{4} + \frac{1}{8} = 2 \text{ ἢ } 1 + \frac{3}{4} + \frac{9}{16} + \frac{27}{64} = 4$$

Αὕτη εἶναι, ἐν ὀλίγοις, ἡ οἰκονομικὴ θεωρία τοῦ J. M. Keynes, ἀφηρημένη καὶ ψυχολογικὴ, ἐπηρεασθεῖσα σοβαρῶς ὑπὸ τῶν νεοκλασικῶν, ἀλλὰ κατὰ βάσιν μία θεωρία, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀνατομίαν τῆς συγχρόνου οἰκονομίας καὶ κατόπιν τῶν ἐκ ταύτης συμπερασμάτων, εἰς τὴν πρακτικὴν αὐτῶν ἐφαρμογὴν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως (full employment).

Μολονότι δὲν ἀνήκει εἰς τοὺς νεοκλασικοὺς ὁ J. M. Keynes δημιουργήσας, ὡς εἶδομεν, ἐντελῶς νέαν θεωρίαν, ἐν τούτοις εὐρίσκεται καὶ οὗτος ἐπηρεασμένος ὑπὸ τῶν νεοκλασικῶν ἀντιλήψεων, ἐμβαθύννας ὅμως περισσότερον δι' ὅσον ἀφορᾷ τὴν διανομὴν τοῦ εἰσοδήματος καὶ ἀποβλέψας εἰς τὸ νὰ καθορίσῃ τὸ ὕψος τούτου ἢ ἄλλως τὸ ἐπίπεδον τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος (employment).

Ὁ τόκος εἶναι κατὰ τὸν Keynes ἡ φωτεινὴ πηγὴ, ἡ ὁποία καθοδηγεῖ τὴν ὅλην οἰκονομίαν (whole economy), ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν διακυμάνσεων τοῦ χρήματος καὶ τούτου ἐπὶ τοῦ τόκου καὶ τῆς ροπῆς πρὸς ἀποταμίευσιν καὶ ταύτης ἐπὶ τῆς ἐπενδύσεως, ὅλων τούτων εὐρισκομένων πάλιν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ τόκου. Τέλος δὲ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν κρίσεων, προβλεπομένων καὶ ἐμφανιζομένων ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ποσοστοῦ τοῦ τόκου ἐν τῇ σχέσει εἰσοδήματος καὶ ἀπασχολήσεως, ὡς καὶ ἀποταμιεύσεως καὶ καταναλώσεως. Καὶ ἐνῶ ἡ Αὐστριακὴ σχολὴ ἐπέμενε εἰς τὴν ἐρμηνίαν τοῦ τόκου ἐν σχέσει πρὸς τὸν μακρὸν χρόνον (long run). Ὁ J. M. Keynes ἀσχολούμενος μὲ τὰ ἐν βραχεὶ χρόνῳ (short time) φαινόμενα καθώρισε τὸ ἐπιτόκιον ὡς τὴν τιμὴν τὴν ἐκφράζουσαν τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ ζήτησεως καὶ προσφορᾶς ρευστοῦ χρήματος. Οὕτω, συμφώνως πρὸς τὴν περὶ τόκου θεωρίαν τοῦ Keynes οὗτος δὲν εἶναι ἢ ἐν καθαρῶς νομισματικὸν φαινόμενον ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς προτιμήσεως πρὸς τὸ ρευστὸν χρῆμα (liquidity preference).

Ὅτε ὑφίσταται ἀναστάσις ἐν τῇ ἀγορᾷ λόγῳ ὑψώσεως τῶν τιμῶν, ἡ προτίμησις πρὸς τὸ ρευστὸν χρῆμα ὑποχωρεῖ πρὸ τῶν κερδοσκοπικῶν ἐπενδύσεων, ἐνῶ ὅτε ἔχομεν πτώσιν τῶν τιμῶν τότε ἡ προτίμησις διὰ τὸ χρῆμα εἶναι μεγαλυτέρα ἐκείνης διὰ τὰ ἐμπορεύματα. Ἐπίσης ἡ ἀναλογία τοῦ ἐξοδουμένου εἰσοδήματος γίνεται μικροτέρα καὶ ἡ σχέσις μεταξὺ ἀποταμιεύσεως καὶ εἰσοδήματος αὐξάνει ἰδιαιτέρως διὰ τὰς εὐρείας κοινωνικὰς ομάδας. Ἡ πτώσις πάλιν τῆς ἐνεργοῦς ζήτησεως δι' ἐμπορεύματα ἐλαττώνει τὸν ὄγκον τῶν ἐργασιῶν καὶ προξενεῖ ἀνεργίαν, διὰ τὴν θεραπείαν τῆς ὁποίας ὁ Keynes

προτείνει τὴν ὀργάνωσιν δημοσίων ἔργων διὰ τῆς κρατικῆς παρεμβάσεως. Ὅμιλῶν περὶ ποσοτικῆς θεωρίας τοῦ χρήματος ὁ Keynes λέγει ὅτι αὕτη ἐπιχεράζει τὴν ἐνεργὸν ζήτησιν.

Αὕξησις τούτης σημαίνει αὕξησις τῆς ποσότητος τοῦ κυκλοφοροῦντος χρήματος καὶ τοῦ εισοδήματος, ἐν μέρει αὕξησιν τοῦ ποσοστοῦ τῆς ἀπασχολήσεως καὶ ἐν μέρει ὠθησιν τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν πρὸς τὰ ἄνω. Λέγει δὲ ὁ Keynes «ἐν μέρει» διότι πολλάκις συμβαίνει ὥστε νὰ ἔχωμεν καὶ τὸ ἀντίθετον ἤτοι μείωσιν τοῦ ὄγκου τῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως (*).

Συσχετίζων μισθὸν καὶ ἀπασχολήσιν ὁ λόφδος J. M. Keynes μᾶς δίδει τὸν τύπον $E = WN$ ὅπου E οἱ μισθοὶ καὶ τὰ ἡμερομίσθια W ἢ μονὰς τοῦ μισθοῦ καὶ N ὁ βαθμὸς τῆς ἀπασχολήσεως. Τὸ γενικὸν ἐπίπεδον τῶν τιμῶν παραμενοντῶν τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς τῶν αὐτῶν, εἴτε αὐξομειουμένων κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μισθοῦ μονάδος τὸ ὅποιον ἐπιχεράζει ἡ αὕξησις τῆς ἐπιδρασεῶς του ἐπὶ τῆς ἀπασχολήσεως.

Ἐκ τῶν νεωτέρων οἰκονομολόγων τινὲς προσεπάθησαν νὰ συσχετίσουν τὴν θεωρίαν τοῦ J. M. Keynes μὲ ἐκείνην τοῦ Karl Marx, τονίσαντες ὅτι μολονότι ἀπὸ διαφορετικοῦ πορίσματος ἀναπτυχθεῖσαι αἱ θεωρίαι τούτων, ἐν τούτοις παρουσιάζουν κοινὰ σημεῖα μεταξὺ των. Εἰς τοὺς οἰκονομολόγους αὐτοὺς δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν τὴν Joan Robinson (*), S. Alexander (*), J. Lecaillon (*) κ.λ.π. Οἱτοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι αἱ θεωρίαι τῶν Keynes καὶ Marx συμπίπτουν ἐπὶ τῶν ἐξῆς σημείων :

α) Τὸ ὅτι παραδέχονται καὶ οἱ δύο τὴν κρίσιν τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος.

β) Τὴν ὑπαρξιν ἐφεδρικοῦ βιομηχανικοῦ στρατοῦ καὶ τὰς βιομηχανικὰς κρίσεις, λόγῳ πτώσεως τοῦ εισοδήματος.

γ) Ὅτι προσπαθοῦν ἀμφοτέρω εἰς τὸ χρῆμα νὰ ἀνακαλύψουν. ὁ πρῶτος τὴν καταστροφικὴν ἀντινομίαν καὶ ὁ δεύτερος τὴν ἀσθένειαν τοῦ καπιταλισμοῦ.

δ) Ὅτι καὶ οἱ δύο ἐπιχεράζονται ὑπὸ τῶν κλασικῶν.

ε) Τόσον ὁ Keynes ὅσον καὶ ὁ Marx προσπαθοῦν διὰ τοῦ φαινομένου τοῦ χρήματος νὰ ἀνεύρουν ὁ πρῶτος τὴν ἀντίθεσιν τῶν ἐν τῇ καπιταλιστικῇ

1. I. M. Keynes, *General Theory* σελ. 298 κ. ἐπ.

2. J. Robinson, *An Essay on Marxian Economics*, London 1942.

3. S. Alexander *Keynes and Marx* εἰς *Review of Economic Studies* vol VII 1939-1940.

4. J. Lecaillon, *Marx et Keynes* εἰς *Revue Economique* No 1 σελ. 72 κ. ἐ., No 2.

οικονομία παραγωγικῶν σχέσεων, ὁ δὲ δεύτερος δὲ τῆς ἐπὶ τοῦ ἐπιτοκίου πολιτικῆς θεραπείαν τῆς ἀνεργίας.

στ) Δι' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀξίαν παραγωγῆς καὶ τὴν διανομὴν τοῦ κοινωνικοῦ εἰσοδήματος καὶ αἱ δύο θεωρίαι συμπύπτουν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐξετάζομεν τὰς ἀπόψεις τῶν δύο τούτων οικονομολόγων ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χρονικῆς περιόδου.

Οὕτω ἐνῶ κατὰ τὸν Marx ἡ ἀξία παραγωγῆς παριστάται μὲ τὴν ἐξίσωσιν: V (ὀλικὴ ἀξία) = c (σταθερὸν κεφάλαιον) + v (μεταβλητὸν κεφ.) + s (ὑπεραξίαν) συμφώνως μὲ τὸν Keynes ἡ ὀλικὴ ἀξία παραγωγῆς (output) δεικνύεται διὰ τῆς ἐξισώσεως: $Y = C + I$.

Εἰς τὰς δύο ταύτας ἐξισώσεις παρατηροῦμεν ὅτι ἔχουν κοινὴν βίαιον, ἐφ' ὅσον δὲν τοποθετοῦμεν ταύτας εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον. Ἐὰν λ.χ. ὑποθέσωμεν $Z =$ ὀλικὴ προσφορά καὶ $F =$ τὸ κόστος, $Z = F + P$ (κέρδος) καὶ D (ζήτησις) = $C + I$. Ἐφ' ὅσον δὲν ἐπιτευχθῆ ἰσορροπία ἵνα ἔχωμεν $Z = P$ ὁπότε καὶ $F + P = C + I$, ἀλλὰ $F + P (c + v) + s$ καὶ $V = F + P = C + I$.

ζ) Τὴν σχέσιν ἡ ὁποία ὑφίσταται μεταξὺ τῆς τιμῆς τῆς ὀλικῆς προσφορᾶς τοῦ Keynes καὶ τῆς ὀλικῆς ἀξίας παραγωγῆς τοῦ Karl Marx.

Κατὰ Keynes A (ὀλικὴ προσφορά) = $F + P + U$ (κόστος χρήσεως user cost κόστος χρήσεως, ἀποσβέσεως + ἔξοδα κ.λ.π.) + W (supplementary cost. πρόσθετον κόστος, ζημία ἐκ κακῆς προβλέψεως κ.λ.π.).

Κατὰ τὸν Marx $V = c + v + s$ ἀλλὰ $E + P = v + s$ ἐνῶ $c = V + W$ ὁπότε $A = Y$.

Δι' ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἰσόδημα συμφώνως πρὸς τὸν Keynes ἔχομεν $Y = A - U - W$, ὅπου $W = c - V$.

Καὶ κατὰ τὸν Marx $R - V - c$ ὁπότε $A - U - W = F + P = v + s = V - c$ ὥστε $A = V$ καὶ $Y = R$.

Διαφέρουν δὲ ὡς πρὸς τὴν μέθοδον ἀναλύσεως καὶ τοῦτο διότι :

α) Ὁ Marx ἐξετάζει τὰ οικονομικὰ φαινόμενα ἐντὸς τοῦ κοινωνικοῦ γίνεσθαι, ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς ἀπόψεως, ἐνῶ ὁ Keynes ἀποφεύγει νὰ προβῆ εἰς μίαν τοιαύτην σύλληψιν, στηριζόμενος περισσότερο εἰς τὰς βραχείας περιόδους, ἐντὸς τῆς ἀγορᾶς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οικονομικῆς ὀργανώσεως.

β) Ὁ Marx δίδει ἀντικειμενικὴν ἐρμηνείαν τῆς ἀξίας, ἀντιθέτως πρὸς τὸν Keynes, ὁ ὁποῖος στηρίζεται ἐπὶ μόνου τοῦ ψυχολογικοῦ παράγοντος.

γ) Ἡ θεωρία τοῦ Marx εἶναι ἐπαναστατικὴ ἀποκαλύπτουσα τὴν ἀντίθεσιν τῶν ἀντιμαχομένων τάξεων ἐντὸς τῆς στοιχειώδους μορφῆς τοῦ κοινωνικοῦ πλοῦτου, τοῦ ἐμπορεύματος. Ὁ Keynes ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν προ-

σπαθεῖ νὰ τονίση τὴν ἀναιμικὴν καπιταλιστικὴν οἰκονομίαν ὑποστηρίζων καθαρῶς οἰκονομικὴν θεωρίαν (*).

δ) Ἐνῶ ὁ Marx ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸν David Ricardo ὁ Keynes ἀποβλέπει πρὸς τὸν Malthus.

ε) Τὸ ἔργον τοῦ Marx εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐγγελειανῆς διαλεκτικῆς, τοῦ Babeuf καὶ τοῦ Guesde, ἐνῶ ὁ Keynes δέχεται τὰς ὀλιγώτερον ἐπαναστατικὰς ἀπόψεις τῶν Proudhon καὶ Gesell.

στ) Ἴνα καθορίσῃ ὁ Marx τὴν ὀριακὴν ἀποδοτικότητα τοῦ κεφαλαίου, δέχεται ὅτι αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν αὐξησιν τοῦ σταθεροῦ κεφαλαίου εἰς βάρος τοῦ μεταβλητοῦ ἐπιφερούσης τὴν πῶσιν τοῦ ποσοστοῦ κέρδους. Ὁ John Maynard Keynes πάλιν ἵνα ἐξηγήσῃ ταύτην διὰ μᾶς ἐξισώσεως, ἐξετάζει τὰς δυνάμεις αἱ ὁποῖαι τὴν καθορίζουν.

ζ) Τέλος ὁ Marx ταποθετεῖ κατὰ διάφορον τρόπον τὸ πρόβλημα τῆς ἐξισώσεως τοῦ Keynes ὑποστηρίζων ὅτι :

Ἡ κατανάλωσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν μισθῶν καὶ τῆς ὑπεραξίας, ἡ δὲ ἐπένδυσις ἐξ αὐτῆς καὶ τοῦ συσσωρευμένου κεφαλαίου τῶν μισθῶν ὄντων ἀναλόγων πρὸς τὴν ὑπεραξίαν.

Τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα εἶναι ἴσον πρὸς τὸ ποσὸν τῆς καταναλώσεως καὶ τῆς ἐπενδύσεως ὡς ἐπίσης πρὸς τοὺς μισθοὺς καὶ τὴν ὑπεραξίαν.

Ἐκ τῶν ὄσων ἐξετέθησαν καθίσταται φανερά ἡ σχέσις μεταξὺ τῶν θεωριῶν τοῦ Marx καὶ τοῦ Keynes τοῦ ἀπολογοῦ τοῦ καπιταλιστικοῦ καθεστῶτος ὡς χαρακτηρίζουν τοῦτον εἰρωνικῶς οἱ καθαρῶς μαρξιστοί, H. Denis (*) J. Eaton (*) M. Dobb (*) κλπ. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν τὴν ἄποψιν ταύ-

1. «Τὸ παρὸν βιβλίον, λέγει (ἀναφερόμενος εἰς τὸν Gesell) λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ ὅλου του περιεχομένου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς δημιουργία ἐνὸς ἀντιμαρξικοῦ σοσιαλισμοῦ, ὡς ἀντίδρασις κατὰ τοῦ laissez-faire στηριχθέντος ἐπὶ μιᾶς καθ' ὀλοκληρίαν διαφορητικῆς βάσεως ἀπὸ ἐκείνης τοῦ Marx, ἐπὶ μιᾶς ἀρνήσεως ἀντὶ μιᾶς ἀποδοχῆς τῶν κλασσικῶν ἀπόψεων καὶ διὰ μιᾶς ρυθμίσεως τοῦ συναγωνισμοῦ ἀντὶ καταργήσεώς του. Πιστεύω ὅτι τὸ μέλλον ἔχει νὰ ἐπωφεληθῇ περισσότερο ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Gesell παρὰ ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ Marx» (J. M. Keynes General Theory . . . σελ. 355).

2. Ἄλλὰ καὶ ὁ Keynes τουλάχιστον διὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Marx εἰς τὴν ἐπιστήμην αὐστηρῶς ἐχαρακτήρισεν τὸ «Κεφάλαιον» ὡς «... ἐν οἰκονομολογικῶν σύγγραμμα ὃχι μόνον ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως παραπλανητικὸν διὰ τὸν ἀναγκώστην ἀλλὰ καὶ ἀνευ ἐνδιαφέροντος καὶ ἐφαρμογῆς διὰ τὸ σύγχρονον κόσμον» (J. M. Keynes Essays in Persuasion σελ. 300).

3. H. Denis La Valeur Paris 1950.

4. J. Eaton Political Economy London 1951.

5. M. Dobb Political Economy and Capitalism London 1946.

την ἐμφανίζουσα τὸν σοβαρῶς ἐποικοδομοῦντα ἄγγλον οἰκονομολόγον ὡς ἄπλοῦν προπαγανδιστὴν ἢ πολιτικολογοῦντα θεωρητικόν. Τὸ ἔργον τοῦ John Maynard Keynes μολονότι δὲν ἀνταποκρίνεται σήμερον πρὸς τὴν μορφήν τῶν νέων ἀνελίξεων εἰς τὸ ὕλικόν καὶ πνευματικόν οἰκοδόμημα τῆς κοινωνίας μας ἢ ὁποία διὰ μέσου τοῦ νεομερκαντισμοῦ τείνει νὰ προσλάβῃ τὴν μορφήν μιᾶς νέας μορφῆς τῆς οἰκονομίας, τῆς παγκοσμιοτήτος ἢ τοῦ νεοφιλελευθερισμοῦ ἔδωσε νέαν πνοὴν εἰς τὸ οἰκονομικόν πνεῦμα.

Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη οὔσα κοινωνικὴ ἐπιστήμη διεπομένη ὑπὸ νόμων πέραν ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐπηρεάζουν τὴν φύσιν ἐφ' ὅσον ἀντικείμενον ἐρεῖνης αὐτῆς εἶναι ἢ παροχὴ ἀγαθῶν κατὰ τὸν πλεόν συστηματοποιημένον τρόπον εἰς τοὺς ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι σκέπτονται καὶ λαμβάνουν ἀποφάσεις, διαρκῶς ἐξελίσσεται καὶ ὀσημέραι ἀναπτύσσεται, ἵνα ἀνταποκριθῇ ἀκριβῶς εἰς τὸν σκοπὸν τῆς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου ἐντὸς ἐνὸς οἰκονομικοῦ συστήματος μιᾶς παγκοσμίου βιομηχανικῆς καὶ πολιτικῆς δημοκρατίας. Ὁ John Maynard Keynes ἐπιστήμων τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων προόδων τῆς ἐπιστήμης πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν, ἐρευνητὴς καὶ προσανατολισμένος εἰς τὰ πράγματα προώθησεν τὴν οἰκονομικὴν σκέψιν. Αἱ θεωρίαι τοῦ ἀντιτετιθέμεναι πρὸς ἐκείνας τῶν ἄλλων σχολῶν ἀπετέλεσαν τὸ σπέρμα νέων ἀναθεωρήσεων, διαμφισβητήσεων καὶ διχογνωμιῶν εἰς τὴν ἀκαδημαϊκὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην, εἶναι τόσον βαθυστόχαστοι, τόσον νεανικαί, ὥστε πολὺν δικαίως ὁ ἀντιφρονῶν πρὸς αὐτὸν G. Haberler νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Keynes θὰ συζητεῖται ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη.

ΑΘΗΝΑΙ

Ἀπρίλιος 1952

Α. Θ. ΧΟΥΜΑΝΙΔΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σκοπὸς τοῦ παρόντος βιβλίου εἶναι νὰ δώσῃ ἕναν ἀπλοποιημένον τρόπον παραθέσεως τῶν κυριωτέρων ἀρχῶν τῆς Θεωρίας τῆς Ἀπασχολήσεως εἰς τοὺς σπουδαστὰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην μᾶς σχετικῆς βοηθείας εἰς τὴν προσπάθειάν των ὅπως κατανοήσουν τόσον τὸ βιβλίον τοῦ Keynes «Γενικὴ Θεωρία τῆς Ἀπασχολήσεως τοῦ Τόκου καὶ τοῦ Χρήματος» (General Theory of Employment, Interest and Money) ὅσον καὶ τὴν βιβλιογραφίαν ἣ ὁποία σὸν τῷ χρόνῳ ἀναπτύσσεται ἐπ' αὐτοῦ.

Εἰς τὴν συγγραφὴν ἐνὸς βιβλίου τοῦ εἴδους τούτου, δημιουργεῖται κατ' ἀνάγκην καὶ μίᾳ διαμάχῃ μεταξὺ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς αὐστηρᾶς ἐπιστημονικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἀπλουστεύσεως. Ἐν προκειμένῳ ἐθυσιάσθη ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρξεν ἀνάγκη ἢ αὐστηρὰ ἐπιστημονικὴ γλῶσσα, καὶ οὕτω ὁ ἀναγνώστης θὰ πρέπει νὰ ἐκτιμήσῃ τὸ βιβλίον τοῦτο ἀπλῶς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς προετοιμασίας διὰ μίαν περισσότερον βαθυτέραν μελέτην. Ἐκτὸς τῆς Γενικῆς Θεωρίας εἰργάσθη καὶ ἐπὶ τοῦ ἰδικοῦ μου «Essay in the Theory of Employment» τοῦ κ. Colin Clark «National Income and Outlay» ὡς καὶ τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. Michel Kalecki «A Theory of the Business Cycle» δημοσιευθὲν εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν Οἰκονομικῶν Μελετῶν» (Φεβρουάριος 1937). Ἐπραξα οὕτω ἵνα ἔμεν ὡστε νὰ ἀποφύγω τὸν πειρασμὸν νὰ ἀπειθυνηθῶ εἰς τοὺς συναδέλφους μου ἐγκαταλείποντας τὸ ἀκροατήριον τῶν σπουδαστῶν πρὸς τοὺς ὁποίους κυρίως τὸ βιβλίον τοῦτο ἀποτείνεται χωρὶς ἐπίσης νὰ προορίζεται νὰ συμβάλῃ ἀποφασιστικῶς ἐπὶ τῶν διχογνωμιῶν αἱ ὁποῖαι πρὸς τὸ παρὸν ἀπασχολοῦν τὸν κόσμον τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

Ἡ πεῖρα τὴν ὁποίαν ἀπεκομίσαμεν κατὰ τὸν πόλεμον, καὶ ἡ ἀποδοχὴ ὑφ' ὧν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως ὡς σκοποῦ μιᾶς ὀρθῆς πολιτικῆς, ἔθεσαν τὰ ἐξεταζόμενα προβλήματα τοῦ βιβλίου τούτου ἐπὶ νέας βάσεως. Εἶναι γεγονός ὅτι ἐὰν ἐγράφετο ἡ μελέτη αὕτη σήμερον, πλεῖστον μέρος τῶν περιλαμβανομένων ἐν αὐτῇ θὰ ἐγράφετο διαφορετικά.

Ἄλλὰ τμηματικαὶ ἀλλαγαὶ ἔστω καὶ ἐὰν αὐταὶ εἶχον σχέσιν μὲ τὴν ἐπικαιρότητα νομίζω ὅτι θὰ ἐπέφερον σύγχυσιν καὶ ἔκρινα ὅτι ἡ καλύτερα εἰσαγωγή εἰς τὰς ἰδέας τὰς ὁποίας προτίθεται τὸ παρὸν βιβλίον νὰ διξῆ δέον νὰ τὰς θεωρήσωμεν ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς σκοπιᾶς καθ' ἣν αὐταὶ τὸ πρῶτον διετυπώθησαν. Ὡς ἐκ τούτου προετίμησα νὰ ἀφήσω ἀναλλοίωτον τὸ κείμενον τῆς πρώτης ἐκδόσεως.

ΚΑΙΜΠΡΙΤΖ
Δεκέμβριος 1946

JOAN ROBINSON

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι

Εισαγωγή

Προλεγόμενα
Ἡ ἀνεπάρκεια τῆς ζήτησεως
Σύνοψις

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ

Ἐπένδυσις καὶ Ἀποταμίευσις

Ὁρολογία
Ἡ ἰσότης μεταξύ ἐπενδύσεως καὶ ἀποταμιεύσεως
Τὶ συμβαίνει ὅταν ἡ ἐπιθυμία δι' ἀποταμίευσιν ἀφῆκε:
Τὸ ψευδὲς ἐπιχείρημα τοῦ ἀποθησαυρισμοῦ
Περίληψις

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ

Ὁ Πολλαπλασιαστής

Πρωτογενὴς καὶ δευτερογενὴς ἀπασχόλησις
Ἡ ἀποταμίευσις ἐν ἰσοβαθείᾳ μὲ τὴν ἀπασχόλησιν
Παραδείγματα
Τὸ μέγεθος τοῦ πολλαπλασιαστοῦ
Ὁ πολλαπλασιαστής εἰς μίαν χώραν

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙV

Μεταβολαὶ εἰς τὴν Ἐπένδυσιν

Ἡ ἐνθάρρυνσις δι' ἐπένδυσιν
Προσδοκώμενα κέρδη
Αἱ ἐπενδύσεις γενικῶς
Ἐπένδυσις εἰς ἐνεργὸν κεφάλαιον καὶ ἐμπορεύματα

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ V

Μεταβολαὶ εἰς τὴν ἔξοικονόμησιν

Τὸ διάγραμμα τῆς ἔξοικονομήσεως
Ἡ ἐπίδρασις τοῦ χρηματιστηρίου
Τὸ ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ
Ἀνισότης εἰς τὰ εἰσοδήματα
Ἡ ἔξοικονόμησις ὡς κοινωνικὴ ἀρετὴ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VI

Τὰ μέτρα κατὰ τῆς ἀνεργίας

- Μεταβολαί εἰς τὰ ἡμερομίσθια
- Τὸ μονοπώλιον
- Ἡ εὐκίνησις τῆς ἐργασίας
- Ἡ ἐλάττωσις τῆς προσφορᾶς τῆς ἐργασίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VII

Αἱ τιμαί

- Μεταβολαί εἰς τὰς τιμὰς
- Αἱ τιμαί καὶ τὸ ἐμπόριον
- Τὰ πραγματικὰ ἡμερομίσθια
- Ἐπιτόκιον καὶ τιμαί
- Κέρδη καὶ Ζημίαι ἐκ τῶν μεταβολῶν τῶν τιμῶν

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VIII

Τὸ Ἐπιτόκιον

- Ἡ φύσις τοῦ τόκου
- Ἡ χρηματικὴ ζήτησις
- Ἡ χρηματικὴ ζήτησις καὶ τὸ Ἐπιτόκιον
- Ἡ προσφορὰ τοῦ χρήματος
- Μεταβολαί εἰς τὴν χρηματικὴν ζήτησιν
- Μεταβολαί εἰς τὸ ἐπιτόκιον
- Ὅρια εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ ἐπιτοκίου

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IX

Αἱ μορφαί τοῦ Ἐπιτοκίου

- Τὰ κέρδη τοῦ κεφαλαίου
- Ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἀναμονῆς
- Ὁ ρυθμιστὴς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ X

Μεταβολαί εἰς τὴν Προσφορὰν τοῦ Χρήματος

- Ἡ ἐξώρυξις τοῦ χρυσοῦ
- Δημιουργία χρήματος ἐκ τοῦ ἐλλείμματος ἑνὸς προϋπολογισμοῦ
- Ἐν κοινωνικῶν μέρισμα

Παράρτημα

- Ἡ Ποσοτικὴ Θεωρία τοῦ Χρήματος

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Χ Ι

Τὸ Ἐξωτερικὸν Ἐμπόριον

Ἐξωτερικαὶ ἐπενδύσεις

Ἡ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δραστηριότης καὶ ἡ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐπένδυσις

Δημόσια ἔργα εἰς μίαν χώραν

Τὰ ξένα χρηματιστήρια

Ἡ οἰκονομικὴ ἐπέκτασις εἰς μίαν χώραν

Τὸ Ἐπιτόκιον εἰς μίαν χώραν

Ἡ Οἰκονομικὸς Ἐθνικισμὸς

Παράρτημα

Ἡ ἐπὶ τοῦ Ἐλευθέρου Ἐμπορίου διχογνωμία

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Χ Ι Ι

Μεταβολαὶ εἰς τὴν Ἀπασχόλησιν

Ἡ Οἰκονομικὸς Κύκλος

Ἐλεγχὸς ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου

Αἱ κατὰ μακρὰν περίοδον ἐπιθρῆσεις

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Χ Ι Ι Ι

Αἱ ἀντιτιθέμεναι ἀντιλήψεις εἰς τὰ Οἰκονομικὰ

Εἶδη διχογνωμιῶν

Ἡ γὰρ διχογνωμιῶν

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Προλεγόμενα

Τὸ σύγχρονον οικονομικὸν σύστημα ἀποτυγχάνει εἰς τὸ νὰ προμηθεύσῃ συνεχῶς ἀπασχόλησιν δι' ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἐργασιοῦν. Τοῦτο εἶναι γενικῶς ἀνεγνωρισμένον ὡς ἐν τῶν μεγαλυτέρων ἐλαττωμάτων τοῦ συστήματος τούτου καὶ συνεχῶς προτείνονται μέτρα διὰ τὴν θεραπείαν αὐτῶν.

Ἐπειδὴ ἡ διάγνωσις ὀφείλει νὰ προηγεῖται τῆς συνταγῆς αἱ ἀκόλουθοι σελίδες ἀποβλέπουν ἐὰν ὄχι περισσότερον, πάντως νὰ βοηθήσουν τὸν ἀναγνώστην κατὰ τὰ πρῶτα στοιχειώδη στάδια πρὸς κατανόησιν τῆς ἀσθενείας.

Ὁ ἀναγνώστης ἐν προκειμένῳ δύναται νὰ ἐρωτήσῃ: «Ἐὰν εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιληφθῶμεν ποῖαι αἰτίαι προξενοῦν τὴν εὐπραγίαν, διὰ ποῖον λόγον δὲν σπεύδομεν ἀμέσως νὰ τὴν ἐξασφαλίσωμεν;». Ἡ ἐρώτησις αὕτη εἶναι ὁμολογουμένως αἰχμηρῆ. Ἡ οικονομικὴ ζωὴ πάντοτε παρουσιάζει ἐνώπιόν μας μίαν ποικιλίαν κακῶν καὶ οὐδεὶς τρόπος ἐνεργείας δὲν εἶναι καὶ ὁ ἐνδεδειγμένος δι' ὅλους. Πάντοτε θὰ ὑπάρχῃ καὶ κάποιος ὁ ὁποῖος θὰ προτιμᾷ τὴν ἀσθένειαν ἀντὶ μᾶς προτεινομένης θεραπείας μὲ πιθανὰ ἀποτελέσματα, ὥστε τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τῶν φαρμάκων νὰ παραμένῃ διαφιλονικούμενον μολονότι ἔχει ἤδη γίνῃ ἡ διάγνωσις. Ἡ παρούσα μελέτη ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἀναγνώστην διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ προβλήματος καὶ οὐχὶ νὰ ὑποδείξῃ εἰς αὐτὸν τί δέον γενέσθαι.

Ἡ Ἀνεπάρκεια τῆς Ζητήσεως

Ἐπὶ ἓνα σύστημα ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως, ὡς ἐννοοῦμεν τοῦτο, αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐργοδοτῶν εἶναι ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι καθορίζουν τὸ ποσὸν τῆς ἀπασχολήσεως τὸ ὁποῖον προσφέρεται εἰς τὸν ἐργαζόμενον πληθυσμόν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἐργοδοταὶ ὑπόκεινται εἰς γενικὰς ἐπιδράσεις αἱ ὁποῖαι τοὺς ἀναγκάζουν νὰ λάβουν τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ἀπόφασιν καὶ αἱ ἀποφάσεις τοῦ ἐνὸς ἐπηρεάζουν τὰς ἀποφάσεις τῶν ἄλλων.

Δὲν ὑφίσταται οὐδεὶς γενικὸς κανὼν ἢ σχέδιον ἐνεργείας ἢ ἄλλο τι τὸ ὁποῖον νὰ μὴ εἶναι συνέπεια ἀναριθμητῶν καὶ ἀνεξαρτήτων ἀποφάσεων τῶν διαφόρων ἀτόμων.

Ἡ ὁδὸς ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ καλύτερα δι' ἕκαστον ἄτομον νὰ ἀκολουθήσῃ ἀναλόγως τῶν ἰδίων αὐτοῦ συμφερόντων, σπανίως εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ ἐκείνην ἡ ὁποία θὰ ἦτο ἡ ἐνδεδειγμένη ἵνα προαχθῶσιν τὰ συμφέροντα τῆς κοινωνίας ὡς συνόλου. Καὶ ἐὰν τὸ οἰκονομικόν μας σύστημα ἐμφανίζεται ἐνίοτε φανταστικόν ἢ καὶ ἀκόμη παράφρον — ὅτε ποσότητες τροφίμων καταστρέφονται, ἐνῶ ἡ πείνα θερίζει τοὺς ἀνθρώπους — ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι δὲν εἶναι ἐκπληκτικόν ὅτι ἡ ἀλληλεπίδρασις τῶν ἐλευθέρων ἀποφάσεων τῶν ἀνθρώπων θὰ ἠδύνατο νὰ ὀδηγήσῃ τόσο συχνὰ εἰς ἀνόητα χονδροειδῆ καὶ συγκεχυμένα ἀποτελέσματα.

Ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦτο, τόσο τὰ ἐμπορεύματα ὅσον καὶ αἱ ὑπηρεσίαι παράγονται μὲ τὸν σκοπὸν ὅπως πωληθῶσιν ἐπικερδῶς. Οὕτω ὁ ὀλικὸς ὄγκος τῶν ἐμπορευμάτων καὶ ὑπηρεσιῶν ὁ ὁποῖος δύναται νὰ παραχθῆ ἔξαρτᾶται ἐκ τῆς δι' αὐτὰ ζήτησεως. Ἡ ζήτησις συνεπάγεται χρήματα, δαπάνην καὶ οὐχὶ ἐπιθυμίαν ἢ ἀνάγκην. Δὲν ἐνδιαφέρει πόσον μεγάλη δύναται νὰ εἶναι ἡ ἀνάγκη διὰ τροφίμα, ἐνδυμασίαν ἢ ψυχαγωγίαν, ἐὰν δὲν δύναται νὰ ἀξιοποιηθῆ ἢ παραγωγή τούτων, ἐὰν τὸ ἄτομον δὲν ἔχει χρήμα διὰ νὰ πληρώσῃ. Οὕτω ἡ ἀνάγκη δὲν ἀποτελεῖ τὴν «ζήτησιν» ἐφ' ὅσον δὲν συνοδεύεται ἀπὸ δαπάνην. Ὡς δὲ γνωρίζομεν πολὺ καλὰ ἀπὸ τὸ οἰκονομικόν σύστημα ὑπὸ τὸ ὁποῖον ζῶμεν, συχνάκις συμβαίνει ὅστε αἱ παραγωγικαὶ πηγαὶ νὰ παραμένουν ἀνεκμετάλλευτοι — ἀνθρώποι ἀνευ ἐργασίας, σταματημένοι μηχαναὶ, ἀκαλλιέργητα ἐδάφη — ἐνῶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὑπάρχει μεγίστη ἀνάγκη ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ παραχθῶσιν ἀπὸ τὸν συνδυασμὸν τῶν ὡς ἄνω παραγωγικῶν δυνάμεων. Ὅθεν τὸ ὀλικὸν προϊόν πίπτει κάτωθεν τοῦ δυνατοῦ ἀνωτάτου σημείου παραγωγῆς, οὐχὶ μόνον ὅταν κορέννυνται αἱ ἀνάγκαι, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἡ ζήτησις παρουσιάζει μείωσιν.

Ἀλλὰ πῶς δύναται νὰ παρουσιασθῆ μία ἔλλειψις ζήτησεως; Ἡ ζήτησις δι' ἐμπορεύματα ἀπὸ μέρους ἀτόμων ἐξεταζομένων ὡς καταναλωτῶν ἔξαρτᾶται κυρίως ἐκ τοῦ εἰσοδήματός των. Ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ εἰσόδημα ἄτομου τινὸς τόσο μεγαλύτερα θὰ εἶναι ἡ δαπάνη αὐτοῦ ἐπὶ τῆς τρεχούσης καταναλώσεως. Ἀλλὰ τὸ εἰσόδημα εἶναι τόσο τὸ προϊόν ὅσον καὶ ἡ πηγὴ τῆς δαπάνης. Οἱ ἀνθρώποι κερδίζουν τὸ εἰσόδημά των διὰ τῆς προσφορᾶς μεταξὺ τῶν διαφορῶν ζήτησεων. Ἡ δαπάνη τοῦ ἐνὸς προμηθεύει εἰσόδημα εἰς τὸν ἄλλον καὶ τὸ εἰσόδημα πάλιν ἄτομου τινὸς προέρχεται ἐκ τῆς δαπάνης τοῦ ἄλλου. Ἐξ αὐτοῦ ὀρμώμενοι θὰ ἔπρεπε νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐφ' ὅσον τὰ μέσα παραγωγῆς παραμένουν νεκρά, ἀπὸτέλεσμα ὀφειλόμενον ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς συμβάν τι ἢ κακὴν διαχείρισιν, ἐκείνο τὸ ὁποῖον προέχει εἶναι νὰ αὐξηθῆ ἡ δραστηριότης τῆς παραγωγῆς καὶ τὰ εἰσοδήματα

να αύξηθῶσιν τόσον ὥστε να προμηθεύσουν μίαν ζήτησιν διὰ τὰ παραγόμενα ἑκτάκτως ἔμπορεύματα.

*Αλλά τὰ ὀλίκων ποσὸν τοῦ εισοδήματος ἑκάστου ατόμου δὲν ἐξοδεύεται μόνον ἐπὶ τῆς τρεχοῦσης καταναλώσεως.

Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ μέσος ὄρος ζωῆς ἑνὸς ατόμου εἶναι ὑψηλότερος ἀπὸ τὴν στάθμην τοῦ ἐλαχίστου, θὰ θελήσῃ ἴσως να ἀποταμιεύσῃ μέρος τοῦ εισοδήματός του ἀντὶ να συσσωρεύσῃ ἐν ὠρισμένον ἀπόθεμα πλοῦτου. Ὁ πλοῦτος συσσωρεύεται διὰ να ἐξασφαλίσῃ ἀσφάλειαν ἔναντι μελλοντικῶν ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν ἵνα ικανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς κατοχῆς ἢ καὶ πρὸς ἀπόκτησιν ἑτι μεγαλύτερου εισοδήματος, διὰ δανεισμοῦ ἐπὶ τόκῳ. Ἔνεκα αἰτίων τοῦ εἶδους τούτου τὰ άτομα θέττουν κατὰ μέρος τμῆμα τοῦ εισοδήματός των καὶ ἀποκτοῦν πλοῦτον μὲ τὸ να καταναλίσκουν ὀλιγώτερον ἀπὸ ὀλόκληρον τὸ ποσὸν τῶν ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα θὰ ἠγοράζοντο ὑπὸ τοῦ εισοδήματός των. Αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονός δὲν θὰ ἐπέφερον οὐδεμίαν ἀνωμαλίαν, ἐὰν ἡ ἀπόφασις δι' ἀποταμίευσιν ὠδήγῃ ἀμέσως εἰς μίαν ζήτησιν πραγματικοῦ κεφαλαίου—οἰκιῶν, μηχανῶν, πλοίων κ.ο.κ. Καὶ τοῦτο διότι εἰς τὴν περιπτώσει αὐτῆν τὸ τμῆμα τοῦ ἀποταμιευομένου εισοδήματος θὰ ἐδημιουργεῖ προϋποθέσεις ἀπασχολήσεως διὰ τὴν κατασκευὴν ἐμμέσων ἀγαθῶν ἀκριβῶς ὡς τὸ τμῆμα τοῦ εισοδήματος τὸ ὁποῖον ἐδαπανήθη διὰ κατανάλωσιν δημιουργεῖ ἀπασχόλησιν διὰ τὴν κατασκευὴν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Ἡ ἐπιθυμία πρὸς ἀποταμίευσιν εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας δὲν θὰ ἦτο αἰτία ὑπέρξεως ὑποαπασχολήσεως.

*Αλλά ἡ ζήτησις δι' ἔμμεσα ἀγαθὰ δὲν προέρχεται ἐκ τῆς ἀποταμιεύσεως, ἀλλὰ ἐκ τῶν ἐργασιῶν, ἤτοι ἐξαρτᾶται ἢ χρησιμοποίησις τούτων εἰς τὴν παραγωγὴν ἐκ τοῦ συμφέροντος τοῦ ἐπιχειρηματίου ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ να ἀποκτήσῃ ἔμμεσα ἀγαθὰ μόνον τότε ὅτε διαβλέπει ὅτι ἀδυνατεῖ να ἐπιτύχῃ κέρδη πρῶτων οὔτως.

Τὸ γεγονός αὐτὸ καθ' ἑαυτό, τοῦ ὅτι τὰ άτομα θέλουν να ἀποταμιεύσουν τμῆμα τοῦ εισοδήματός των, ἵνα ἐνσωματώσουν τοῦτο εἰς τὸν ἰδιωτικὸν των πλοῦτον, δὲν ἀφορᾷ τὴν ἀναμονὴν των διὰ να ἐπιτύχουν μεγαλύτερον κέρδος ἀπὸ τὸ κεφάλαιον.

*Ἡ ἀποδοτικότης δ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ κέρδη τῶν ἐμμέσων ἀγαθῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ζητήσεως δι' ἄμεσα ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ταῦτα παράγουν. Οὕτω ἐὰν τὰ άτομα ἀποφασίσουν να ἀποταμιεύσουν, πρῶγμα πού σημαίνει ὅτι δὲν προτίθενται νὰ προβοῦν εἰς ἔξοδα ἀμέσων καταναλώσεως, ἐλαττώνουν μᾶλλον ἀντὶ να αύξήσουν τὸ κίνητρον τῆς ἀποκτήσεως νέων ἐμμέσων ἀγαθῶν ἀπὸ μέρους τῶν ἐπιχειρηματιῶν, ἐνῶ ἡ ἀπόφασις πρὸς ἀποταμίευσιν ἐλαττώνει

τὴν ζήτησιν δι' ἄμεσα ἀγαθὰ ἄνευ τῆς αὐξήσεως τῆς ζητήσεως δι' ἔμμεσα τοιαῦτα,

Αὐτὸς εἶναι ἀκριβῶς ὁ λόγος ὥστε νὰ ἐπέρχεται ἡ ἀνεργία. Ἔχομεν ἀνεργίαν ὅτε αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐπιχειρηματιῶν ἐξαρτῶνται κατὰ πόσον τὸ νέον κεφάλαιον ποῦ εἰσάγουν ἔχει μεγαλυτέραν ἀξίαν, ἀφ' ὅσῃ ἀποδίδουν τὰ λοιπὰ ἄτομα εἰς τὴν ἀποταμίευσιν. Ἡ ἀποταμίευσις ἐξαφανίζει τὴν ζήτησιν δι' ἄμεσα ἀγαθὰ, διότι διὰ τῆς ἀποταμίεψεως μέσων δὲν ἐξωδεύομεν ἐπὶ τῆς τρεχούσης καταναλώσεως καὶ οἱ ἐπιχειρηματίαι ἀποφεύγουν νὰ λάβουν ἀποφάσεις ἐπ' αὐτοῦ, δημιουργοῦντες ἀρκούντως ἰσχυρὰν ζήτησιν δι' ἔμμεσα ἀγαθὰ ἵνα πληρώσουν τὸ κενόν. Ὅθεν ἡ ζήτησις εἶναι ἐλλειπῆς καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ οἱ μηχανῆς παραμένουν ἐν ἀκίνησίᾳ οὐχὶ διότι ἡ κοινωνία δὲν ἔχει ἀ ν ά γ κ η ν τῶν ὑπηρεσιῶν των, ἀλλὰ διότι ἡ ζή τ η σ ι ς δὲν εἶναι τόσοσιν μεγάλη δι' ἕκαστον ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ἐπιτύχη ἐν κέρδος, θέτων τὰς δυνάμεις ταύτας εἰς κίνησιν.

Σύνοψις

Τὰ ἐπόμενα τέσσαρα κεφάλαια θὰ ἀφιερωθῶσιν εἰς τὴν συνέχισιν τοῦ νήματος ποῦ ἠκολουθήσαμεν ἵνα εἶδωμεν διατι τὸ ἐπίπεδον τῆς ζητήσεως, καὶ συνεπῶς τῆς ἀπασχολήσεως, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀλληλεπιδράσεως μεταξὺ τῆς ἐπιθυμίας δι' ἀποταμίευσιν καὶ τῆς τοιαύτης δι' ἐπένδυσιν ἐπὶ πραγματικῷ κεφαλαίῳ.

Τὸ Κεφάλαιον II (Ἐπένδυσις καὶ Ἀποταμίευσις) ἀσχολεῖται μὲ αὐτὸ τὸ σύστημα τῶν ἰδεῶν. Τὸ Κεφάλαιον III (Πολλαπλασιαστικῆς) περιγράφει μὲ πᾶσαν λεπτομέρειαν τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς μεταβολῆς εἰς τὴν ἐπένδυσιν ἐπὶ τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τὸ Κεφάλαιον IV ὁμιλεῖ διατι δύναται νὰ ἐπέλθῃ μία μεταβολὴ ἐπὶ τῆς ἐπενδύσεως. Τὸ Κεφάλαιον V (Μεταβολαὶ εἰς τὸ μέγεθος τῶν ἐξόδων) ἀφιεροῦται εἰς τὴν ἐπιθυμίαν δι' ἀποταμίευσιν. Ἦδη ἐξεθέσαμεν τὸ μεγαλυτέρον μέρος τῆς θεωρίας τῆς ἀπασχολήσεως, ἀλλὰ ὑπάρχουν ὠρισμένα μέρη του τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ συλλεχθῶσιν πρὶν ἢ διανοηθῶμεν νὰ συγκροτήσωμεν μίαν πλήρη εἰκόνα. Αἱ τιμαὶ καὶ τὸ νομισματικὸν σύστημα πρέπει ἐπίσης νὰ μελετηθοῦν. Διερχόμενοι ταχέως διάφορα τινὰ σημεῖα εἰς τὸ Κεφάλαιον VI ἐπανερχόμεθα καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν εἰς τὸ Κεφάλαιον VII. Τὸ Κεφάλαιον VIII εἰσάγει εἰς τὸ σπουδαῖον θέμα τοῦ ἐπιτοκίου καὶ ἐξηγεῖ κατὰ ποῖον τρόπον αἱ συνέπειαι τοῦ νομισματικῷ συστήματος εἶναι συνδεδυασμέναι μὲ τὰς ἐπιδράσεις αἱ ὁποῖαι καθορίζουν τὴν ἀπασχόλησιν. Τὰ ἐπόμενα δύο κεφάλαια (Ἀπόψεις ἐπὶ τοῦ ἐπιτοκίου καὶ Μεταβολαὶ εἰς τὴν Προσφορὰν τοῦ Χρήματος) εἶναι τρόπον τινὰ μία παρέκβασις ἀπὸ τὸ κυρίως θέμα μας μολονότι τὰ ζητήματα μὲ τὰ ὁποῖα

ασχολούνται είναι μεγίστης σπουδαιότητος. Τὸ Κεφάλαιον XI (Ἐξωτερικὸν Ἐμπόριον) ἐπιλαμβάνεται ταχέως ἑνὸς θέματος τὸ ὁποῖον μόνον του ἀπαιτεῖ ὀλόκληρον τόμον, δεικνύει τίνι τρόπῳ τὸ ὑλικὸν τὸ ὁποῖον ἤδη ἀνεφέρθη ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως ἐμφανίζεται κατὰ διάφορον τρόπον ὅταν ἀτενίζωμεν τοῦτο ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς μιᾶς μόνης Χώρας. Τὸ Κεφάλαιον XII (Μεταβολαὶ εἰς τὴν Ἀπασχόλησιν) συγκεντρώνει ὁμοῦ διάφορα τμήματα καὶ παρέχει τὴν εἰκόνα τῶν διακυμάνσεων τῆς ἀπασχολήσεως ἐντὸς τοῦ συγχρόνου οἰκονομικοῦ συστήματος.

Διαμφισβητούμενα τινὰ σημεῖα συζητοῦνται κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ θέματος (ιδιαιτέρως εἰς τὰ Παραρτήματα τοῦ Κεφαλαίου X τῆς Ποσοτικῆς Θεωρίας τοῦ Νομίσματος καὶ τοῦ Κεφαλαίου XI ἐπὶ τοῦ Διεθνοῦς Ἐμπορίου) καὶ ὅσον μᾶς ἦτο δυνατόν ἀπεφύγαμεν τὴν σύγχυσιν. Ἀπόψεις τινὲς ἐπὶ ἀμφισβητουμένων σημείων ἐτέθησαν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τελευταίου κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ II

ΕΠΕΝΔΥΣΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΙΣ

Ὁ ρ ο λ ο γ ῖ α

Ἡ ἔννοια τῆς ἐπενδύσεως, παίζει σπουδαῖον ρόλον εἰς τὸ θέμα τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ καὶ καθίσταται ἀναγκαῖον ὅπως κατ' ἀρχὴν ρίψωμεν φῶς εἰς τοὺς ὄρους. Διὰ τῆς ἐπενδύσεως ἐννοοῦμεν μίαν πρόσθεσιν ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ κεφαλαίου, καθ' ὃν τρόπον ἀντιλαμβανόμεθα τὴν ἀνέγερσιν μιᾶς νέας οἰκίας εἴτε μιᾶς νέας βιομηχανίας, τὴν κατασκευὴν μιᾶς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, εἴτε μιᾶς ἀποθήκης συσσωρευμένων πρώτων ἰλῶν. Ἡ χρῆσις αὕτη τοῦ ὄρου δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ἔννοιαν τούτου, ὅποτε ἐπένδυσις σημαίνει ἀπλῶς καὶ μόνον μίαν μικρὰν ἐπαύξησιν τοῦ κεφαλαίου. Εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον λέγομεν: Ἐχω ἐπενδύσει λίρ. 100 εἰς μετοχὰς Σιδηροδρόμων ἀλλὰ ἐν τῇ παρουσίᾳ περιπτώσει «ἐπένδυσις» δὲν σημαίνει ἀγορὰν τεμαχίου χάρτου, ἀλλὰ ἐπαύξησιν τοῦ ἀποθέματος τῶν ὑπαρχόντων ἀγαθῶν. Δὲν προβαίνετε εἰς ἐπένδυσιν ὅταν ἀγοράζετε ἐν χρεώγραφον, ἀλλὰ ἐπενδύετε ὅταν θέλετε νὰ κτίσετε μίαν οἰκίαν.

Ὁ ὄρος ἀποταμίευσις, ἐξ ἄλλου χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν συνήθη αὐτῆς ἔννοιαν. Ἀποταμίευσις εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ εἰσοδήματος καὶ δαπάνης ἐν σχέσει πρὸς τὴν τρέχουσαν κατανάλωσιν. Ἡ λέξις εἰσόδημα ἐπίσης χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν καθ' ἡμέραν ἔννοιαν. Ἀνεπήδησαν ἐκλεπτυσμένα περιπλοκαὶ σχετικῶς μὲ τὸν ὄρισμὸν τῶν ὄρων τούτων, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς ἐν προκειμένῳ αἱ τοιούτου εἴδους διαφωνίαι δὲν ἔχουν θέσιν.

Ἐκαστον εισόδημα προέρχεται τελικῶς ἐκ τῆς πωλήσεως ἐμπορευμάτων καὶ ὑπηρεσιῶν. Εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργηθῇ διὰ τῆς ἐργασίας τῆς ἀμοιβομένης εἰς ἡμερομίσθια ἢ μισθούς, εἴτε ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας εἴτε κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα συμβάλλουν εἰς τὴν ὀλικὴν ἀξίαν τῶν ἀγαθῶν, εἴτε διὰ δανεισμοῦ χρήματος, ὅποτε ὁ τόκος καταβάλλεται ἐκ τῶν ἀπολαυτῶν αἱ ὁποῖαι παρήχθησαν ἐκ τῆς πωλήσεως ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, εἴτε ἐκ δωρεῶν ἢ ἐκπτώσεων ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι δημιουργοῦν εισόδημα ἐκ μιᾶς τῶν ὡς ἄνω πηγῶν.

Οὕτω ἕκαστον εισόδημα προέρχεται εἴτε ἐκ τῆς προμηθείας ἀγαθῶν τρεχούσης καταναλώσεως, εἴτε ἐκ τῆς ἐπαυξήσεως τοῦ πλοῦτου πράγμα τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ἐπένδυσις. Ἡ ἐργασία ἐπιδιορθώσεως καὶ ἀνανεώσεως τῶν ἐμμέσων ἀγαθῶν, εἶναι καλύτερον νὰ ἐξετάζεται ὡς μέρος τῆς διαδικασίας παραγωγῆς ἀμέσων ἀγαθῶν, ἐνῶ τὰ εισοδήματα τὰ παραχθέντα ἐκ τοιούτων ἐνεργειῶν δὲν πρέπει νὰ ἰσολογίζωνται ὡς εισοδήματα ποῦ προέρχονται ἐξ ἐπενδύσεως.

Ἡ ἰσότης μεταξὺ Ἐπενδύσεως καὶ Ἀποταμιεύσεως

Ἐξ ὅσων μέχρι τοῦδε ἐξεθέσαμεν ἀντελήφθημεν ὅτι ἐν ἄτομον τὸ ὁποῖον αἰξάνει τὸν ἰδιωτικόν του πλοῦτον ἀποταμιεύοντας ἦτοι καταναλίσκοντας ὀλιγώτερον τοῦ συνόλου τοῦ εισοδήματός του, δὲν προβαίνει εἰς οὐδεμίαν ἐνέργειαν ἵνα ἐνθαρρύνῃ τὴν παραγωγὴν διὰ περισσότερον πραγματικὸν κεφάλαιον. Ἐν ὀλίγοις αὐτὴ αὐτὴ ἢ ἀποταμίεισις δὲν προξενεῖ ἀφορμὴν δι' ἀποταμίευσιν. Παρ' ὅλα ταῦτα ἅμωσ ἐνκόλως δύναται νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι διὰ τὴν κοινωνίαν, λαμβανομένης ταύτης ὡς συνόλου, ἡ ἀναλογία τῆς ἀποταμιεύσεως εἶναι ἀναγκαστικῶς ἢ αὐτὴ μὲ τὴν τῆς ἐπενδύσεως.

Ἐπίσης ὀλόκληρον τὸ εισόδημα ἐξοδεύεται εἴτε διὰ τὴν ἀγορὰν τρεχουμένων ἐμπορευμάτων ἢ ἀποταμιεύεται.

Τὸ εισόδημα τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς παραγωγῆς ἐμπορευμάτων καταναλώσεως εἶναι ἴσον μὲ τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἐδαπανήθη διὰ τὴν παραγωγὴν των. Οὕτω τὸ ποσὸν τῆς ἀποταμιεύσεως εἶναι τόσον ὅσον τὸ εισόδημα τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς παραγωγῆς κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν. Ἐν ὀλίγοις τὸ ποσοστὸν ἀποταμιεύσεως εἶναι ἴσον μὲ τὸ ποσοστὸν ἐπενδύσεως.

Ἄς ἐξετάσωμεν τώρα τὸ ἴδιον πράγμα κατ' ἄλλον τρόπον. Ἐκαστον ἄτομον τὸ ὁποῖον ἀποταμιεύει αἰξάνει τὸν πλοῦτον του, ἐνῶ ἐν ἄλλο ἄτομον τὸ ὁποῖον δαπανᾷ περισσότερον ἀπὸ τὸ εισόδημά του ἐλαττώνει τὸν πλοῦτον του εἴτε διὰ τῆς πωλήσεως μέρους παλαιᾶς ἀποθησαυρίσεως εἴτε δι' ἐπαυξήσεως τῶν χρεῶν του. Τὸ ποσὸν ὄλων τῶν ἀποταμιεύσεων θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν εἶναι ἡ ὀλικὴ ἐπαύξησις τοῦ κοινωνικοῦ πλοῦτου, ἐνῶ ἡ αὔξησις

τούτου, δι' ἐκάστην περίοδον εἶναι ἢ ἐπένδυσις ἢ ὁποῖα ἔλαβε χώραν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

Ἄλλὰ ἀποταμιεύσεις δὲν εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πράγμα μὲ τὴν ἐπένδυσιν. Λέγοντας ὅτι ἡ ἀναλογία τῆς ἀποταμιεύσεως εἶναι ἢ αὐτὴ μὲ τὴν τῆς ἐπενδύσεως λαμβανομένων τῶν ἀτόμων συνολικῶς, δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι ἐκάστη ἀτομικὴ πράξις ἀποταμιεύσεως ὁδηγεῖ καὶ εἰς μίαν ἀντίστοιχον πράξιν ἐπενδύσεως. Ἐκαστον ἄτομον εἶναι ἐλεύθερον νὰ ἐξοδεύῃ ἢ νὰ ἀποταμιεύῃ τὸ εἰσόδημά του, καθ' ὃν τρόπον τοῦτο ἐπιθυμεῖ. Τὰ κίνητρά του δ' ἀποταμιεύσιν διευθύνονται ἐξ' ἐπιδράσεων ὡς ἡ προνοητικότης, αἱ αἰχογενειακαὶ ὑποχρεώσεις, ὑπερηφάνεια ἢ καὶ ἀνικανότης ἀνευρέσεως νέου τρόπου δαπάνης χρημάτων. Συγχρόνως ἕκαστος ἐπιχειρηματίας εἶναι ἐλεύθερος ὅπως ἀποφασίσῃ κατὰ πόσον ἀξίζει νὰ προβῇ εἰς ἐπενδύσεις, δημιουργοῦντας νέα κεφαλαίουχικὰ ἐμπορεύματα, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ προσδοκωμένου κέρδους. Ἀποφάσεις δι' ἀποταμιεύσιν ἢ ἐπένδυσιν λαμβάνονται ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἢ μία τῆς ἄλλης καὶ κατὰ διάφορον τάξιν αἰτιῶν.

Εἰς ἀτομικὰς τινὰς περιπτώσεις αἱ δύο ἀποφάσεις (ἀποταμιεύσεις καὶ ἐπένδυσις) εἶναι συνδεδεασμέναι, καθ' ὃν τρόπον ἄτομόν τι περιορίζει τὴν καταναλώσιν του ἀποσκοπὸν ὅπως ἀποταμιεύσῃ καὶ κτίσῃ μίαν οἰκίαν δι' αὐτά. Ἄλλὰ συχνάκις ἀκόμη καὶ εἰ ἰδιόκτηται κατοικίαι κτίζονται κατόπιν δανεισμοῦ ἢ ἀπὸ συσσωρευμένον πλοῦτον καὶ οὐχὶ ὡς μία δαπάνη τρεχούσης καταναλώσεως. Προσέτι εἰς μίαν κοινωνίαν διαφορετικὴν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας αἱ ἀποφάσεις δι' ἀποταμιεύσιν ἢ ἐπένδυσιν ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν δημιουργίαν ἐμμέσων ἀγαθῶν, εἶναι δυνατόν νὰ ἐμφανισθῶσιν στενῶς συνδεδεμέναι μεταξὺ των. Ἐπὶ ἐν τελείως σοσιαλιστικὸν σύστημα ἢ Κυβέρνησις θὰ ἦτο ἐκείνη ἢ ὁποῖα θὰ ἀπεφάσιζεν, διὰ τὸ ποσὸν τῆς ἐπιθυμητῆς ἐπενδύσεως καὶ θὰ καθώριζεν τὸ ποσὸν τῆς συλλογικῆς ἀποταμιεύσεως. Εἰς μίαν πρωτόγονον κοινότητα ἐξ ἄλλου ἀνθρώπων, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν θὰ ἔλλειπαν ἢ παροχὴ δανείων καὶ τὸ χρῆμα, ἢ ἀποταμιεύσις θὰ ἐλάμβανε ἀναγκαστικῶς τὴν μορφήν τῆς ἐπανεξήσεως τοῦ ἀποθέματος τῶν ἀγαθῶν ἐκάστης οἰκογενείας. Ὅταν ἢ οἰκογένεια ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποταμιεύσῃ περισσότερα, καταναλίσκει ὀλιγώτερον τῆς ἐτήσιας τῆς ἐσοδείας καὶ κατακρατεῖ μεγαλύτερον ἀπόθεμα εἰς τὰς καταποθήκας τῆς.

Ἄλλὰ εἰς τὸ σύστημα ὑπὸ τὸ ὁποῖον ζῶμεν ἢ ἀπόφασις δι' ἀποταμιεύσιν καὶ ἢ τοιαύτη δ' ἐπένδυσιν δὲν εἶναι συνδεδεμέναι μεταξὺ των καὶ τὰ αἷτια τὰ κυβερνῶντα ταύτην εἶναι ἐντελῶς διάφορα.

Πῶς λοιπὸν συμβαίνει ὥστε, ἐν ἰσορροπία, τὰ ἄτομα ἀποφασίζουν πάντοτε νὰ ἀποταμιεύσουν ἀκριβῶς τόσον ὅσον οἱ ἐπιχειρηματῆαι ἀπεφάσισαν νὰ ἐπενδύσουν :

(Ἀκολουθεῖ)